

9. Útban senkiföldjére

Nem mindenki oikofób, aki baloldalinak vallja magát. Amerikában felemelkedőben van a liberális patriotizmus egy fajtája, amely olyan folyóiratok közt csoportosul, mint a *The New Republic*, s olyan írók köré, mint John Schaar. Miközben Schaar bal-liberális babérokra pályázik, így ír a patriotizmus védelmében:

Lényegét tekintve a patriotizmus lakóhelyünk szeretetét jelenti, s a ragaszkodás a megszokott dolgokhoz és helyszínekhez, melyek lakóhelyünkhöz társulnak. Ebben az értelemben a patriotizmus egyike az alapvető emberi érzéseknek. Ha nem a természetes hajlama fajunknak, legalábbis olyan, amelyet az emberi élet számára alapvető valóságok alakítanak ki, hiszen a területhez tartozás, egyetemben a családdal mindig is elsődleges társas kötelék volt. Ragaszkodóvá válunk az emberekhez, a helyekhez és gesztusokhoz, amelyek nevelnek, istápolnak és melengetnek bennünket, s ami megszokott és melengető, természetesnek, s helyénvalónak is tűnik. Ebben gyökerezik a patriotizmus. Ráadásul valamennyien ki vagyunk téve a szokás roppan hatalmának, s a megszokás kedvez a patriotizmusnak.¹

Létezik egy olyasfajta baloldali patriotizmus, mely az amerikai letelepedés igei szellemeként állítja be magát, s az Alkotmány védelmezőjeként reakciós ellenségeivel szemben. Ennek a baloldali patriotizmusnak a befolyása érezhető a „polgári környezetvédők” ama mozgalmanak egyik-másik pártfogóján, melyről a következő fejezetben szólok.

George Orwell szerette volna azt, hogy a brit baloldali patrióták váltsák le az elsődlegesen a Kommunista Internacionáléhoz hű árulókat – egyesek szerint ez a kívánság a háború utáni Attlee-kormányral teljesült.² A „félhivatalos vidéknek”, a „kölcsonös segéllyel” létrejött telkeknek és telepeknek ezek a védelmezői baloldali oikofilek, olyan emberek, akik a történelem és a gyökerek iránti mély vonzalmat össze szeretnék békíteni a meggyőződéssel, mely szerint a közönséges munkás épp úgy a történelem és a haza alakítója, mint az arisztokrata és az iparmágnás. A baloldali oikophilia – Richard Jefferies-től és George Sturt-tól Ken Worpole-ig és Patrick Kingsnorth-ig – komoly hatással volt a brit környezetvédő mozgalomra, pártját fogva

Megjegyzés [U1]: 1) ez a fejezetcím szorosan összefügg a következő fejezet címével, együtt kellene megszűlni őket.
2) a szövegben előfordul egy-két helyen a Senkiföldje (nagybetűvel) – ezeket a cím függvényében egyeztetni kell majd.
3) azt gondolnám, a magyarban csak az első szó nagybetűs a címben, másfelől viszont a Senkiföldje lehet tulajdonnév is (talán)

Formázott: Behúzás: Bal: 0 cm, Térköz: Előtte: 0 pt, Sorköz: 1,5 sor

Megjegyzés [U2]: Ha az oikophilia görög maradt (és kurzív), akkor el kéne gondolkodni, mit kezdünk az oiko-s szavakkal általában!

Formázott: Behúzás: Bal: 0 cm, Térköz: Előtte: 0 pt, Utána: 0 pt, Sorköz: 1,5 sor

Megjegyzés [U3]: *homeplace* – a fő fordító "szülőhelyet ír", de patrióta lehetek másutt is - szerintem.

Megjegyzés [U4]: *homeplace* – a fő fordító "szülőhelyet ír", de patrióta lehetek másutt is - szerintem.

Megjegyzés [U5]: *territoriality* – a fő fordító "származást" írt, összhangban a *homeplace* "szülőhelyként" fordításával.

Megjegyzés [U6]: *ways*

Megjegyzés [U7]: *nurture us*

Megjegyzés [U8]: *nurturing*

Formázott: Behúzás: Bal: 0 cm, Sorköz: 1,5 sor

Megjegyzés [U9]: *brands itself*

Megjegyzés [U10]: Kellenek a kis kötőjelek?

¹ John H. Schaar: *The Case for Patriotism*. *American Review*, 1973. május 17.

² Lásd: *The Lion and the Unicorn*, in Orwell: op. cit. Magyarul: *Az oroszlan és az egyszarvú*, Budapest, Cartafilus, 2003.

a helyinek, a gyökereknek és a sajátosnak, szemben a globálissal, a gyökértelessel és a jellegtellel, s megerősítve az igazi kötődéseket, melyektől a közösségek fennmaradása függ.³

Apám efféle baloldali oikofil volt. Teljes mértékben azonosult a Munkáspárttal, osztályharcos volt a politikában és nem sokat törődött a királyi családdal, a hivatali egyházzal vagy a Lordok Házával. Viszont szerette Angliát, szerette a vidéket, szerette Délkelet-Anglia régi településeit. Járt neki a *The Countryman*, olvasta Hugh Massingham és Richard Jefferies munkáit, létrehozott egy környezetismereti központot az általános iskolában, ahol tanár volt, és megalapította a High Wycombe-i településvédő egyletet, azzal a céllal, hogy megvédje városát és a város köztereit a toronyházaktól és az autópályáktól. Lelkes oltalmazója volt a védett fajoknak, éber ellenzéke mindenkinek, aki szemetelt vagy szennyezte a környezetet. Helytörténeti, természetjáró és erdővédő klubok és társaságok tagja volt, olyasvalaki, aki a műanyagba csomagolt élelmiszer láttán keserű szívvel sóhajtott fel.

A baloldali oikofilek manapság hajlamosak úgy látni magukat, hogy a gyorsétel, a bevásárlóközpontok, a szolipszista szórakoztatóipar és a multinacionális márkák mindent elárasztó entrópiájával kell felvenniük a harcot – azokkal a dolgokkal, melyek a „sehol geográfijába” (Kunstler) tartoznak, s részesei a kapcsolatok világszerte zajló elsekélyesítésének. Azonban apám *oikophiliája* idején más szelek fújtak: multinacionális márkák alig léteztek még, s a leginkább vészjósló fenyegetést, mely a lokalitást veszélyeztette, a baloldal jelentette. Semmi sem volt ellenszenvesebb apám számára, mint a Kommunista Párt internacionalizmusa. Jobban irtózott tőle, mint az uralkodó osztályoktól, jobban, mint a lordoktól, lovagoktól és földbirtokosoktól, akik az összes helyi hivatalra rátették a kezüket, még azoknál a kiváltságos hivatalnokoknál is jobban utálta, akik felügyelték az oktatást és megakadályozták, hogy ő, az északi iparvidékről jött munkásgyerek előreléphessen a ranglétrán. Apám gyűlölte a Kommunista Pártot. S pontosan azért gyűlölte, mert a lojalitást, melyet a brit emberek nemzetük, történelmük és szigetük jövője iránt tanúsítottak, a Párt saját, időtlen, helytől független és (apám szemében) szeretet nélküli ügye felé akarta terelni. A kommunizmus morális csődje már jó ideje nyilvánvaló a világ számára. Azonban az internacionalizmus, amiből táplálkozott, más formában ugyan, de ma is velünk van,

Megjegyzés [U11]: established church
– fő fordító: államegyház

Megjegyzés [U12]: nagybetűs?

Megjegyzés [U13]: elsekélyesedésének

Megjegyzés [U14]: osztálytól? –
classes

³ Richard Jefferies: *The Amateur Poacher*, 1879, és *The Story of My Heart*, 1883; George Sturt (George Bourne): *Change in the Village*, 1912; Worpole: op. cit., és *Last Landscapes*, London, 2003.

táptalajt adva a radikális törekvéseknek, s egy olyan, a nemzeti politikán kívüli nézőpontnak, ahonnan e politikát nemcsak, hogy befolyásolni, de irányítani is lehet. Ez különösen érezteti a hatását a környezetpolitikában, éppen azért, mert a környezeti problémák túlnyúlnak a nemzeti határokon, nem mindig oldhatók meg helyi szinten, s az egyetlen olyan fizikai dolgot érintik, mely minden emberi lény számára téttel bír, nevezetesen a bolygót.

Mivel e problémák túlnyúlnak a határokon, szóba sem jöhet olyan hosszútávú környezetpolitika, amely meg se próbálja elérni, hogy az egymás hozzáállásától függően nemzetek megállapodjanak. Ahogy én látom, a gond az, hogy az egyezmények csak annyiban hatékonyak, amennyiben a kormányok be tudják és be is akartják tartani azokat, ez pedig változó a föld különböző helyein. Különösen a globális felmelegedés szempontjából fontos ez, most, hogy az üvegházhatású gázkibocsátás egyre nagyobb része származik olyan országokból, ahol nem létezik jogállamiság, vagy ahol kiváltságos csoportok és klienseik állnak a törvény felett és képesek kijátszani azt.

Megjegyzés [U15]: legalább ne próbálna megállapodást kicsikarni ama nemzetek közt, melyek ki vannak szolgáltatva egymás hozzáállásának.

Megjegyzés [U16]: varies from place to place around the globe.

Megjegyzés [U17]: states ↔ de a "jogállamiság" miatt itt ország-ot írtam.

Gondoljunk Kínára. A kommunista hatalomátvétel előtt a kínai emberek többsége – noha rémisztő kormányzat alatt, de – igyekezett annak konfucianizmusnak az elvei szerint élni, mely kétségkívül a leginkább oikofíli világnézet valamennyi közül, legfőbb elvárása pedig az alázat (*Li*). A konfuciánus ember számára semmi sem fontosabb a holtak tiszteleténél és az ősök megbecsülésénél. A települést környező helyek szentek, ahogy szent az otthon és a családi asztal is. Semmi se szól világosabban és gyöngédebben az *oikoszról* és annak örök értelméről, mint a régi Kína irodalma, művészete és kerámiái.

Megjegyzés [U18]: bármily rémisztően is

Megjegyzés [U19]: meaning

Ha bármely olvasónak kétségei volnának azt illetően, amit korábban írtam az oikofóbiáról és annak pusztító hatásáról, gondoljon csak a kulturális forradalomra és Mao elnökre – a dühre, melyet a múlttal szemben, s a kínai társadalom adott állapotával szemben táplált. És tanulmányozza azt az elképesztő erőszakot, melyet nem csupán az emberi lakóhelyekkel, de Kína egész környezetével szemben elkövettek, s melyet a forradalom nevében vittek végbe.⁴ Mao uralma alatt még az sem volt világos, van-e egyáltalán törvény Kínában – az állítólagos törvénykönyv vékonyka volt, rendeletei homályosak voltak, s nem készültek törvényszéki jegyzőkönyvek, amelyekből bárki számára is kiderülhetett volna, mit is jelentenek.

⁴ Lásd Roderick MacFarquhar és Michael Schoenhals: *Mao's Last Revolution*, Cambridge, MA, 2006; Jung Chang és Jon Halliday: *Mao: The Unknown Story*, London, 2004.

Amúgy is minden pusztítást jóváhagytak, csak az volt a fontos, hogy Kína, Kín kultúrája és népe szenvedje meg azt.

Megjegyzés [U20]: feltéve, hogy Kína volt az, Kína kultúrája és népe, aki szenvedett.

Mao halálát követően sokan azt várták, hogy majd visszatér a konfuciánus békeszeretet, valamiféle jóvátételként a 60 millió áldozatért. S azt senki sem vonhatja kétségbe, hogy mind gazdaságilag, mind pedig politikailag jobbra fordultak a dolgok. A nemzetközi kereskedelem hatására egyre fejlettebbek a kereskedelemre és a szerződésekre vonatkozó jogszabályok, a Hong Kong-i törvények kiterjedt alkalmazása pedig, amelyek továbbra is az angol szokásjogi rendszer részét alkotják, szerződéseket megbízhatóvá tette. Azt azonban mégsem gondolja ma senki, hogy Kínai Kommunista Párt helyi elitje és az őket támogató, no meg az általuk támogatott üzleti érdekeltségek tétlenül néznék, hogy egy olyan erőtlen dolog, mint amilyen egy törvény – a nemzetközi megállapodásokról nem is beszélve –, veszélyeztesse anyagi és társadalmi fölényüket. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne kellene megkísérelnünk megállapodásra jutni a kínai kormánnyal, s az egyezményt betartandó ne próbáljunk annyi nyomást gyakorolni, amennyi csak tőlünk telik. Azt viszont nagyon is jelenti, hogy amikor egy efféle megállapodásról tárgyalunk, nem egy átlagos társcéggel van dolgunk, s a célunk sem az, hogy megváltozzon a törvény, mely szerint az működik. Vagyonos emberek masszív hatalmú kartelljével állunk szemben, olyanokkal, akik kezükben tartják az őket ellenőrizni hivatott törvényt, s nem tűrik el, hogy kiváltságos helyzetüket bármi is sértse. A hatalom többé már nem olyan központosított, mint Mao Ce-tung idejében; viszont a kormánynak meg kell vásárolnia az ipart és a helyi közigazgatást irányító, ám járadékokból élő elit támogatását, s nem tehet semmit, ar alááshatná kiváltságaikat.⁵ Tehát még ha vissza is térne valami a konfuciánus szellemiségből, egyáltalán nem feltételezhető, hogy az elitet megérintené.

Megjegyzés [U21]:

Megjegyzés [U22]: *common-law system* - a fő fordító megoldása: "polgári törvénykönyv"

Megjegyzés [U23]: *rent-seeking*

Ugyanezt a kérdést fejt ki más megközelítésben Douglass C. North, John Joseph Wallis és Barry R. Weingast, akik egy sor tanulmányban arra kerestek magyarázatot, hogyan épült ki a jogállamiság a nyugati államokban, s az miért nem épült ki másutt.⁶ North, Wallis és Weingast megkülönbözteti egyfelől – miként nevezik – a „természetes államokat” (*natural states*), melyekben befolyásos egyének vagy csoportok erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítik ki a hatalmat, másfelől a

Megjegyzés [U24]: *natural states*

⁵ Lásd Minxin Pei: *China's Trapped Transition*, Cambridge, MA, 2006.

⁶ Douglass C. North, John Joseph Wallis és Barry R. Weingast: *Violence and Social Orders*, Cambridge, 2009. Lásd még Barry R. Weingast igen találó megfigyeléseit tanulmányában: *Why Developing Countries Prove So Resistant to the Rule of Law*, in: James J. Heckman, *et al.* (szerk.): *Global Perspectives on the Rule of Law*, London, 2010.

„szabad hozzáférésű rendszereket” (*open access orders*), melyekben az emberek a törvény előtt egyenlők, az erőszak pedig az állam monopóliuma.⁷ A természetes államokban a hatalommal bíró egyének és csoportok csak akkor állnak el az erőszak alkalmazásától, ha megkapják a jussukat a nemzeti termékből, s az elvárásaiknak megfelelő kiváltságokat is. Európában és Amerikában azonban – ahogyan talán a csendes-óceáni partvidék bizonyos országaiban is – „szabad hozzáférésű rendszerek” jöttek létre. Az ilyesfajta rendszerekben a jogrend követeli meg az emberek egyetértését és engedelmességét; másutt az emberek tudják, mekkora veszéllyel jár a kiváltságok megvonása azoktól, akik erőszakkal fenyegetnek. Amit mi „korrupciónak” tekintünk, az North *et al.* szerint valami egészen más: elkerülhetetlen velejárója azoknak az alkuknak, amelyeket meg kell kötni, hogy az állam ne zuhanjon anarchiába.

Arról ugyan nem vagyok meggyőződve, hogy a „szabad hozzáférésű rendszert” olyan egyszerűen jellemezhetjük, ahogy a szerzők teszik, viszont negatív állításuk bizonyosan belátható, s létfontosságú üzenetet hordoz napjaink külpolitikája számára.⁸ A demokrácia, a szabadpiac és a jogrend nem alapértelmezett jellemzői az emberi társadalmaknak, noha a közelmúlt amerikai külpolitikája, úgy tűnik, ezt feltételezte. Ezek kivételes teljesítmények, s ami az útjukban áll, nem a korrupció vagy valamiféle zsarnoki erő beavatkozása, melyet az emberek készek volnának megdönteni. A félelem az, ami az útjukban áll – a rettegés az erőszaktól, ami bekövetkezik, ha a hatalommal bíró egyének, klánok és csoportok nem tarthatnak igényt jussukra a nemzeti termékből. Az elit képviseltetheti az érdekeit a Kommunista Párt révén, mint Kínában, az ’Alawite szekta révén, mint Szíriában, vagy magán az államon keresztül, mint a Mugabe vezette Zimbabwében. De ennek megköveteli az árát, amibe beletartozik, hogy a törvényen felül áll, s hogy nem köti őt semmilyen megállapodás, melyet nem ő maga kötött. Ezért aztán azokban államokban, amelyeket North *et al.* „természetesnek” nevez, nem létezik folytonosság. A tisztviselők egyik csoportja által kötött egyezmények semmire sem kötelezik az utánuk jövőket: aki csak hatalomra jut, azt saját hasznára fordítja, s az elődei által vállalt egyezményeket semmisnek vagy érvénytelennek tekinti, hacsak hasznosnak nem bizonyul. Ezért az ilyen államokban

⁷ Ez a weberiánus megfogalmazás a saját betoldásom.

⁸ A North *et al.* által vont megkülönböztetést, melyet a *The West and the Rest* című műben próbálnak kifejteni, jó magam másképp közelítem meg. Egyrészt olyan államokról beszélek, amelyek hiteles jogi személyek, másrészt pedig olyanokról, amelyek a jellemnek a kopottas álarcát viselik csupán.

minden tulajdonjog ingatag, a nemzetközi megállapodások alól pedig könnyűszerrel kitérnek.

Ezek a megfigyelések különösen helyánvalók, amikor a környezetvédelem és az éghajlatváltozás problémái kerülnek terítékre. Jelenleg India és Kína az a két fejlődő ország, amely az üvegházhatású gázkibocsátásért a leginkább felelős, s a rendkívül rossz hatékonyságú és erősen szennyező energiaipar mindkét országban az állam és kiváltságos kliensei kezében van. India talán már rálépett az útra, hogy „szabad hozzáférésű renszerré” váljon; Kína azonban nem, s nem is áll szándékában. Kínában a polgárok nemigen tudnak hatni a kormányzatra. Nem léteznek demokratikus eljárások, ahogy valós közvélemény sem; így nincs mód arra, hogy az átlagpolgár hatni tudjon a kormányra, s azon sem kell csodálkoznunk, ha azt olvassuk, hogy évente vagy 90 000 zavargás, tiltakozás és sztrájk robban ki az országban.⁹ A párt elit nagyon is jól tudja, mi történik, ha az emberek szabad véleménynyilvánítása és az alulról jövő ellenőrzés zöld utat kap, s elég egyértelmű az is, hogy ilyesmi nem fog bekövetkezni Kínában. Így aztán semmilyen *belső* nyomás nem érheti a kínai kormányt, hogy tartsa magát a megkötött egyezményekhez. Ez teljesen más helyzet, mint a nyugati demokráciákban, ahol a nemzetközi megállapodásokat törvényként kezelik (bár olykor, például az USA-ban, csak utólagos hatálybaléptetést követően), ahol az állampolgár törvényként hivatkozhat rájuk, s számon kérhetők az államon. Amikor az USA szenátusa jóváhagy egy megállapodást, az igen sokba kerül, s jó ideig fizeti az Egyesült Államok és annak népe. Viszont amikor a kínai elnök ír alá egyet, egyáltalán nem világos, ki fog fizetni érte és hogyan.

Egy ilyen államban nem a piaci erők ösztönzik a hatékony energiafelhasználást, hanem a politikai kényszerek és az eliteszoportok hatalmi versengése. Így hát teljességgel hihető, hogy az állóeszközökben megtestesülő technológia Kínában (friss becslések szerint) körülbelül négyszer annyi szennyezőanyagot bocsát ki, mint az Egyesült Államokban használt technológia.¹⁰ Az energiatermelés továbbra is az állam ellenőrzése alatt áll, az állam pedig annak a Kommunista Pártnak az ellenőrzése alatt, mely viszont az elit családok és klikkek hatalomgyakorlásának az eszköze. Továbbá, mivel a kínai állam – minden monumentalitása ellenére – nem egy „folytonos állam”, melyet hosszúlejáratú egyezmények kötnének, a mostani elit nem képes és nem

Megjegyzés [U25]: *perpetual state* (volt korábban is, s hasonlóképpen fordítottam)

⁹ Lásd Minxin Pei: Will the Chinese Communist Party Survive the Crisis?, közlemény a *Foreign Affairs* internetes oldalán, 2009. március 12.

¹⁰ David Montgomery, idézi Lee Lane: *Strategic Options for Bush Administration Climate Policy*, Washington DC, 2006, 20–21.

szándékozik elkötelezni utódait. Ez nem jelenti azt, hogy Kínában ne léteznének tiszta energia előállítását ösztönző tényezők. A kormányzó elitnek, ahogyan a világ átlagembereknek is, Peking hírhedten rossz levegőjét kell szívnia. Azonkívül a kínai államvezetés nagyon is tudatosan alakítja a maga imázsát, s a tiszta energia iránti keresletben kiváló exportlehetőséget lát. Kína hamarosan a világ vezető szélturbina- és napelemgyártója lesz, s a kormány odacsalogatta a külföldi gyártókat, hogy a termékeket náluk gyártsák, Kína pedig majd exportálja azokat. A kormány olyan projektekbe is belefogott – nem kis hírveréssel –, amelyek keretében kiváltják azokat a szennyező, széntüzelésű erőműveket, amelyek az ország villamosenergiájának a nagy részét biztosítják.¹¹ Ezek a fejlesztések talán már a konfuciánus *oikophilia* remélt visszatérésének az előjelei. Ám a megújuló emberi élőhelyek és az alacsony energiaigényű lakások tömeges és kierőszakolt lerombolása Pekingben és Shanghajban – melyek helyén olyan mamutvárosi épületeket húznak fel, amelyek ne élnek majd túl, ha változás áll be az igényekben – kétségeket támaszt e következtetés szemben. Nehéz megítélni, mennyire őszinte az új imázs, miszerint Kína a tiszta energia szállítója kíván lenni, hiszen az ország továbbra is széntüzelésű erőműveket épít, hetente kettőt, s időközben egy példátlan nagyságú, 65 milliárd dolláros megállapodást kötött egy ausztrál bányacéggel, hogy biztosítsa a következő húsz év szénellátását.¹²

Megjegyzés [U26]: *commit its successors* ↔ fő fordító: "nem tud mit ígérni az utóknak, és nincs is szándékában" ↔ másik fordító: "se nem képes, se nem akar utódainak elköteleződni"
↔ Szerintem arról van szó, hogy az elit rövid távon gondolkodik.

Megjegyzés [U27]: *will never survive a change of use* – alternatíva: "képtelenek alkalmazkodni a jövő igényeihez"

Megjegyzés [U28]: *conclusion* – alternatíva: e reményekkel szemben.

Ne csodálkozzunk tehát, hogy az éghajlatváltozásról és a környezetvédelemről tartott tanácskozások többnyire úgy érnek véget, mint a Koppenhágai Konferencia: kötelező érvényű megállapodás nélkül, s úgy általában az USA-ra és Kínára mutogatva, mondván, „elszabotálták” a megállapodást, holott megállapodásról szó sem volt. A politikusok és a civil szervezetek pedig eljátszák, hogy az egész dolog mégis megérte, s hogy a világ „a helyes irányban” halad. Ugyanakkor azt elismeri minden oldal, hogy az üvegházhatású gázkibocsátásról szóló megállapodás nem ér semmit, ha nem vonatkozik Kínára és Indiára, ha általában a fejlődő országok nem járulnak feltételesen hozzá, s ha a nyugati hatalmak nem teljes mellszélességgel kötelezik el magukat mellette. A Kiotói Egyezmény kudarca részben annak az amerikai felismerésnek volt köszönhető, miszerint az egyezményt Kína és India csak a szimbolikus gesztusok szintjén tudná betartani, s eszük ágában sincs keresztülvinni

¹¹ Riport a *New York Times*-ban, 2010. január 31.

¹² *BBC News*, 2010. február 6. A Kína által kibocsátott irdatlan mennyiségű széndioxidról Ning Zeng *et al.* számolnak be: *Climate Change – the Chinese Challenge*, *Science*, 2008 február 8, 730–731.

azokat az intézményi változtatásokat, amelyeknek köszönhetően még az aktuális érdekeiket nem tükröző megállapodásokat is be lehetne tartatni velük.¹³ Az Egyesült Államok kormánya azzal próbálta csillapítani az ellenséges nemzetközi visszhangot, melyet a kiotói megállapodás aláírásának az elmulasztása váltott ki, hogy kezdeményezte az Ázsiai és Csendes-óceáni Partnerség a Fejlődés Tisztaságáért és az Éghajlatért elnevezésű megállapodás aláírását, Ausztrália, Kína, India, Japán, Dél-Korea, valamint az Egyesült Államok részvételével. Ez a partnerség nem a kvóta-érvényesítés politikáját kívánta folytatni – mely lehetővé teszi a nemzetek számára, hogy ténylegesen maguk szabjanak határt a saját széndioxid-kibocsátásuknak –, hanem a technológiai innovációt célozza. A Kiotói Tiszta Fejlesztési Mechanizmus egy ösztönző struktúrát volt hivatott létrehozni, amely arra bátorítja a magáncégeket épp úgy, mint a kormányokat, hogy biztosítsák a szükséges eszközöket a garantáltan megújuló tiszta energiaforrások kifejlesztéséhez.¹⁴ Csakhogy a javasolt karbon kredit rendszer mellett, hogy utat nyit a korrump üzletelés és a megállapodások kijátszása számára, olyan költségekbe verte volna az Egyesült Államokat, hogy a Szenátus nem volt hajlandó jóváhagyni azt.

A posztgyarmati Afrika története arra utal, hogy amennyiben a kontinens túljut a stagnáláson és keresztülmegy a másutt is végbement ipari forradalmon, annak az esélye, hogy az ezzel járó széndioxid-kibocsátást megállapodásban korlátozzák, egyenlő a nullával. Pontosabban csak akkor több a nullánál, ha a nyugati kormányok és vállalkozók felfedezik az energia egy olyan formáját, amely tiszta és megfizethető, s készek hozzáférhetővé tenni e felfedezést az egész világ számára, ösztönzést is nyújtva a bevezetéséhez. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a széndioxid-kibocsátás csökkentésére irányuló tárgyalások már húsz éve folynak eredménytelenül, miközben eltérítik a figyelmet az olyan cselekvési lehetőségekről, amelyek „a tettere készek szövetségei” révén volnának megvalósíthatók.

De még ha létre is jönne egy megállapodás, akkor is kérdéses marad, hogy mi ösztönöz a betartására. A demokratikus államokkal szemben hozott szankcióknak van foganatjuk, ezek ugyanis reagálnak a lakosokra nehezedő terhekre; az önkényuralmi rendszerekkel és pártmonopóliumokkal szemben hozott szankciók azonban hatástalanok, ugyanis az uralkodó csoportok hatalmát csak megerősítik az olyan intézkedések, amelyek azt a népet gyengítik, amely fölött ők a hatalmat gyakorolják.

¹³ Az elemzést lásd Lee Lane: *Strategic Options*, op. cit.

¹⁴ Lásd a következő fejezetet.

(Ezt bizonyítja Észak-Korea esete, ahogyan Szaddam Husszein Irakja és napjaink Iránja is.) Ráadásul a kényszer, hogy életben tartság a megállapodás szellemét, még a törvénytisztelő államokat is arra készíti, hogy ellenezzék a komoly büntetések kiszabását. Miként Thomas Schelling fogalmaz, „a történelemben nem akad példa olyan nemzetközi politikai szervezetre, amely képes lehet kivetni a globál felmelegedés jelentőségével arányban álló büntetést”, s illusztrációként ő az EU-t említi, mely képtelen kiszabni azokat a megállapodásokban előírányzott komoly büntetéseket, amelyeket az alapvető kötelezettségeiket elmulasztó tagállamokkal szemben volna hivatott érvényesíteni.¹⁵ Magyarán minél nagyobb a vétség, annál kisebb a készítés az elkerülésére.

Megjegyzés [U29]: regime

Ez a megfigyelés egy, a nemzetközi megállapodásokat általában jellemző gyenge pontra tapint rá: ezek ritkán teremtik meg a betartásukban való érdekeltséget, különösen akkor, amikor valamelyik félnek érdekében áll kibújni alóluk. Ha léteznek ösztönzők, általában csak azért léteznek, mert a felek valós és azonnali haszonra tesznek szert, amely – ha elpártolnak – könnyen megvonható tőlük. Így aztán a nemzetek készséggel aláírták a Világkereskedelmi Megállapodást (WTO), hiszen felismerték a gazdasági előnyeit, és azt is, ezek milyen könnyen elveszíthetők. (Azt a tényt, hogy a csatlakozásukkal szuverenitásuk egy részéről is lemondanak a multinacionális üzleti érdekeltségek javára, többnyire figyelmen kívül hagyják.) A nemzetek ugyancsak készséggel csatlakoztak az ózonréteg-csökkentő anyagokról szóló Montreali Egyezményhez, mivel azonnali előnyökkel járt, melyek nem vártak magukra évtizedekig (ahogy az bármely, az üvegházhatású gázkibocsátásról szóló egyezmény esetében várható). Emellett az ártalmas gázkibocsátást kiváltó technológiák már fejlesztés alatt állt a magánszektorban, s az egyezmény elfogadásával egyetlen ország sem zúdított magára nagy kiadásokat, ahogyan állampolgárai életvitelét sem kellett megzavarnia.¹⁶ E körülmények közül vélhetően semmi nem állna fenn egy olyan megállapodás esetében, amely az üvegházhatású szennyezőanyag-kibocsátás ellen küzd. Amikor tehát a légköri szennyezés korlátozását célzó nemzetközi lépésekről beszélünk, a Montreali Egyezményt kivételnek kell tekintenünk, nem pedig követendő modellnek.

Megjegyzés [U30]: így írjuk (kis kötőjellel)?

Megjegyzés [U31]: Montreal Protocol on Ozone Depleting Substances – szerintem nem kell az angol a szövegbe! Mi legyen az általános elv? (Kellenek-e a hivatalos kifejezések angol megfelelői, általában?)

Másfelől viszont fontos kivétel ez az egyezmény, mivel segít felismernünk, mikor hasznosak és mikor fölöslegesek a megállapodásra irányuló tárgyalások. A

¹⁵ Schelling: What Makes Greenhouse Sense?, *Foreign Affairs*, 81.3, 2002. május/június, 2–9.

¹⁶ Lásd Lee Lane: op. cit., 48.

Montreali Egyezmény olyan termékek kivonásáról szól, amelyeket anélkül lehet a környezetből eltávolítani, hogy az bármely szerződő nemzet gazdaságában vagy életvitelében komoly zavart okozna. Az aláírása mellett kellően nyomós érvek szóltak, s kellően alacsonyak voltak a költségei, így a megállapodás létrejött. Az üvegházhatást kiváltó gázok mások, mint a telített freonok (az ún. CFC gázok). A dolgok mai állása szerint csak nagy gazdasági és még nagyobb társadalmi áldozatok árán küszöbölhető ki, s kevés ország kész ezt az árat megfizetni. Azzal, hogy a globálisan is csak szórványos jóakaratot a gázkibocsátás elleni hiábavaló egyezmények létrehozásába ölik, a nemzetek azokat az eszközeiket vesztegetik el, amelyek a megújuló energia összefogáson alapuló kutatására volnának fordíthatók. Egyúttal szem elől tévesztik azokat a környezeti problémákat is, amelyeket a montrealihoz hasonló módon meg lehetne oldani.

Az egyik ilyen probléma a műanyag. Anélkül is ki lehet küszöbölni a biológiailag nem lebomló műanyagot a modern gazdaságból, hogy az kihasson az energiatermelésre, s ezzel társadalmi felháborodást váltson ki. A kezdeti költség magas lenne, de azt gyors alkalmazkodás követné. Ahogy a nemzetek elfogadták a CFC gázokra vonatkozó moratóriumot, úgy moratóriumot fogadhatnának el a biológiailag nem lebomló műanyagokra is (feltéve, hogy helyt adnának a kivételeknek, melyeket esetenként bírálnak el). A technológiai fejlődés lehetővé tette, hogy minden szokványos csomagolószert biológiailag lebomló anyagokból készüljön, s az sem járna leküzdhetetlen költségekkel, hogy jelentős betéti díjat rójanak ki a műanyagból készült palackokra és tárolóeszközökre. Az efféle intézkedések gyorsan eltűntetnék a műanyagot minden olyan nemzet környezetéből, amely bevezeti azokat. Ha a Kínából áramló műanyag limlom legnagyobb felvevője, vagyis az Egyesült Államok foganatosítana ilyen intézkedéseket, azok arra ösztönöznék a kínaiakat, hogy inkább kezdjenek biológiailag lebomló limlomot előállítani, ezzel is csökkentve nemzetközi egyezmények betartásának a költségeit. Lépésről lépésre megszűnne műanyagkereskedelem, s akkor a nemzetek összefoghatnának, hogy eltakarítsák a Nagy Csendes-óceáni Szemétfoltot.

Megjegyzés [U32]: *so lessening the cost of complying with any international treaty.*

Egy ilyen folyamat két vagy három elszánt és törvénytisztelő állami kezdeményezését igényelné, s viszonylag rövid időn belül olyan helyzethez vezetne, melyben a környezetben található műanyag mennyisége folyamatosan csökken. Ha a kiotóihoz hasonló, hiábavaló megállapodásokra fordított összes erőfeszítést e feladatnak szentelnék, az bizonyosan pozitív eredményt hozna. Ha ezt a feladatot nem

Megjegyzés [U33]: megint csak: kell zárójelben az angol (Great Pacific Garbage Patch)? Magam nem hiszem, hogy kellene.

vállalják fel, egy napon a föld nem lesz többé élhető emberi lakóhely, bármi legyen is a hőmérséklete.

Az emberek felismerik a megállapodások erőtlenségét, s ennek is köszönhető, hogy sokan (és nemcsak a politikai paletta baloldalán) **valamilyen** nemzetek fölött álló kormányzati rendszert javasolnak – akár az Európai Unió mintájára, ahol a nemzetállamok lemondanak önrendelkezésük egy részéről egy központi igazgatási törvényhozói hatalom javára, akár az Egyesült Nemzetek Szövetségének alárendelt testületek mintájára, mint amilyen a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), az Egészségügyi Világszervezet (WHO) vagy a Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD), amelyek szinte törvényhozói hatalommal rendelkeznek az ENSZ égisze alatt. Ezt a transznacionális kormányzás iránti igényt időnként a globalizáció elkerülhetetlen következményeként állítják be, annak a következményeként, hogy a döntések – mivel a piacok és a migráció lebontják a hagyományos határokat – egyre inkább összekapcsolódnak az egész világon, valamint annak a következményeként is, hogy egyre növekednek az olyan hatalmi struktúrák, amelyek kívül esnek bármely nemzetállam fennhatóságán – beleértve a multinacionális vállalatokat, az olyan nemzetközi szervezeteket, mint a Nemzetközi Pénzalap (IMF) és a Világbank, az olyan nemzeteket átfogó civilszervezeteket, mint a Greenpeace és a Nemzetközi Állatjóléti Alap (IFAW), valamint a most szerveződő „virtuális közösségeket” is, melyek behálózják a világot.¹⁷

Ha a tényeket nézzük azonban, a nemzetek fölötti kormányzás eszméje kezd hitelt veszíteni. A globalizáció folyamán létrejött transznacionális intézmények vagy a nemzetállamoktól nyerik jogosultságukat és ösztönző erejüket, vagy máskülönben a rendellenesség tüneteinek tekintendők, nem pedig gyógyírnak arra. A multinacionális vállalatok és civilszervezetek a nemzetállamok által létrehozott intézményi térben működnek, s merő képzelődés azt gondolni, hogy létre lehet hozni olyan kormányzási formát, amely végső soron – nyíltan vagy burkoltan – nem az ezen államok által megteremtett területi joghatóság szerint működik majd.

Teljességgel nyilvánvaló, hogy a törvény nem pusztán azért létezik, mert valamelyik hivatalnok lejegyzett egy jogszabálygyűjteményt vagy kifüggesztette azt

Megjegyzés [U34]: *people ... have advocated systems of...* – szerintem a *systems* többes számát csak az indokolja, hogy különböző javaslatok különböző rendszereket javasolnak, de vélhetően valamennyi egy rendszert javasol. Ezt próbálok visszaadni a "valamiféle" ... fordulattal.

¹⁷ Lásd például Thomas Friedman jól ismert gondolatmenetét: *Lexus and the Olive Tree*, New York, 1999; valamint a globális kormányzás híveinek az írásait: David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt és Jonathan Perraton: *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge, 1998; és Robert O. Keohane, Joseph S. Nye Jr., in: Nye és John D. Donahue (szerk.): *Governance in a Globalizing World*, Washington DC, 2000; valamint Monbiot: op. cit.

egy irodában. A törvény csak akkor törvény, ha érvényt szereznek neki; s csak ha *mint törvényt* érvényesítik. Ez azt jelenti, hogy akik a törvény meghozataláért, megvitatásáért, alkalmazásáért vagy érvényre juttatásáért felelősek, maguk sem lehetnek kivételek annak hatálya alól. Bonyolult és összefonódó intézményi rendszerre van szükség ahhoz, hogy a törvényt törvényként, ne pedig önkényes erőszakként érvényesítsék. Röviden, törvényről csak ott beszélhetünk, ahol azok, akiknek a törvény alkalmazása és érvényesítése a dolguk, mélységes tisztelettel vannak az ügyrendi folyamat_íránt és elismerik a törvény tekintélyét. De vajon ez az érzés, melyet a németek *Rechtsgefühl*nek neveznek, hogyan keletkezik? Számomra úgy tűnik, azért lesznek törvénytisztelők az emberek, mert a törvénynek való engedelmisséget *elvárják* tőlük. Egy normának felelnek meg. De ki várja el ezt tőlük? És ki fekteti le a normát? Kant úgy vélte, hogy az ész állítja fel és tartatja be a normát. De még ha így is volna, a történelem arról tanúskodik, hogy az ész önmagában nem tesz engedelmissé. Kell, hogy létezzen valamiféle közelvadás a törvénytisztelet iránt, s valamiféle vágy, hogy megfeleljünk mások elvárásainak. Ez ismét csak azt a kérdést veti fel: kik ezek a mások?

A nyilvánvaló válasz ez: *azok* elvárásainak szeretnék megfelelni, *akikkel összetartozom*. Különbséget teszek azon emberek között, akik az enyéim és azok között, akikhez nincs közöm, s e megkülönböztetésben benne foglaltatik az is, hogy azoknak a véleménye, akik az enyéim, *számít* nekem, fontos a számomra. Mármost az értelmiségiek, üzletemberek és arisztokraták számára nem okoz nehézséget, hogy valamely multinacionális csoporthoz tartozzanak. Ők az országhatárokat átlépve mérlegelnek és versenyeznek, hiszen éppen ezt kívánja meg tőlük a státuszuk és a hivatásuk. Uganaz nem áll az átlagemberekre. Az ő hovatarozásuk egy bizonyos helyhez, nyelvhez, adott szokásokhoz és családi vonzalmakhoz kötődik. Az átlagemberek alkotják a többséget, s ennél fogva az ő törvénytiszteletük mindennél fontosabb. Ezért a nemzet iránti hűség valamilyen mértéke a törvény szükséges előfeltétele – és a nemzetközi törvényé is, amely ingaton ugyan, de a honi alapok

Megjegyzés [U35]: ... built precariously on domestic foundations.

Ezzel nem akarom tagadni azt, hogy létezhet nemzetek feletti törvénykezés, azonban érdemes megfontolni, mivel járt az a múltban. Négy kiemelkedő példa létezik: a római jog, az angol jog, a kánonjog, valamint a muszlim jog, a saría. A római joggal és az angol joggal elterjedt a jogrend mindenfelé a világon, olyan embereknek köszönhetően, akik számára az civilizációjuk kiválóságának a

szimbólumát és birodalmi hatalmuk igazolását jelentette. Egyik jogrendszer sem lett volna képes békét hozni a világnak, ha nem teljesült volna két alapvető tény: egyrészt a birodalmi központhoz hű polgárookra bízta a rendszer felügyeletét, másrészt pedig mindkét jogrend engedte érvényesülni a helyi lojalításokhoz alkalmazkodó helyi törvényeket. A rómaiak és a britek éppen azért védelmezték az egész birodalmat átfogó jogot, mert rómaiaknak, illetve briteknek vallották magukat – azaz függetlennek tudták magukat azoktól, s bizonyos értelemben kiválónak tartották magukat azokhoz képest, akiket uralkodtak. Nemzetközi joggyakorlatukat egyfajta nemzeti hűség tette lehetővé, amikor pedig a birodalmak összeomlottak, velük a jogrend is összeomlott.

Megjegyzés [U36]: left room for

A kánonjog és a saría közvetlenebbül univerzálisak. Az előbbi sokat kölcsönzött a római jogból és Európában igen hamar alárendelődött a világi törvényeknek. Az utóbbi viszont sok iszlám országban korlátlan érvényű, s valamennyi ismert jogrendszer közül a legközelebb áll egy valóban nemzetközi joggyakorlathoz, olyanhoz, amely nem támaszkodik a nemzeti hűség semmiféle formájára. Ám a saría maga tekintélyét egy másfajta hűségnek köszönheti: az Istenhez való hűségnek, s az Isten ígéjéhez való hűségnek, ahogyan ő azt Mohamed prófétán keresztül nyilvánította ki. Ez tehát nem ad alapot arra, hogy lehetségesnek véljünk egy olyan nemzetközi és világi törvényességet, amely egy mélyebb szinten nem a nemzeti vagy kvázi-nemzeti hűségen alapul. A sariát kezdettől konfliktusok kísérik, melyeket a négy versengő jogfelfogás szít, az asharitáknak a – mi idősámításunk szerinti – tizenegyedik század felépésétől kezdve pedig a saría (a szunnita, de nem a shiíta értelmezés szerint) kifejezetten elzárkózik az újítástól, az *ijtihadtól*. A saría csak a muszlimokra vonatkozik, s a hitetleneket egy *dhimma*-nak nevezett „megállapodás” alapján ítéli meg, mely csak részben szabja meg a jogaikat.¹⁸ Ennélfogva az ótörök jog, amely igyekezett tiszteletben tartani a sariát, kénytelen volt különbséget tenni a törvénykönyv vallásos része, illetve azoknak a különböző nemzetiségeknek (*millet*eknek) az elkülönülő törvénykezése közt, amelyek nem voltak hajlandóak engedelmeskedni a muszlim parancsolatoknak. A saría sorsa ma, amikor a megkérdőjelezhetetlen rendeletek forrásaként hivatkoznak rá mindenütt a világon olyan emberek, akik maguk sem képesek egyetérteni azt illetően, az mit is mond, egyértelmű figyelmeztetés minden olyan kísérlettel szemben, amely a törvényt ily radikálisan külön kívánja

Megjegyzés [U37]: more truly – nyíltabban / egyértelműbben ???

Megjegyzés [U38]: word of God

Megjegyzés [U39]: in the eleventh century of our era

¹⁸ Lásd Antoine Fattal: *Le Statut légal des non-musulmans en pays d'Islam*, Beirut, 1958; Robert Reilly: *The Closing of the Muslim Mind*, Wilmington, 2010.

választani attól a területi szuverenitástól, ami pedig alkalmazásának a szükséges feltétele.

Az olyan jogrendszereket, amelyeket a nemzetek fölött, s a területi joggyakorlatra való tekintet nélkül alkalmaznak, meg kell különböztetni attól, amit ma „nemzetközi jogként” ismerünk, s ami olyan megállapodások keretében született egyezségekből áll, amelyeknek a szuverén nemzetállamok közti kapcsolatok elősegítése a feladatuk. És mindkét előbbi jogrendet meg kell különböztetni a multinacionális jogrendnek attól az új, Európában létrejött formájától, amelyben az Európai Unió tagállamainak a szuverenitását egyszerre ismerik el, s rendelik ugyanakkor alá egy felülről vezérelt kormányzásnak, olyan kormányzásnak, amely – legalábbis nyilván – nem foglalkozik a nemzeti hovatartozással.

Megjegyzés [U40]: *makes no overt appeal to* – fő fordító: "látszólag nem foglalkozik"

Az EU-ban nem létezik birodalmi hatalom, s így nem léteznek a törvénynek azok a foganatosítói sem, akik civilizációs küldetéstudattal bírnának, s akiket ahhoz fogható kötelék fűzne egymáshoz, amilyen a rómaiakat fűzte a rómaiakhoz és a briteket a britekhez a saját birodalmukban. Csak hivatalnokok léteznek, székhelyükkel egy olyan országban (Belgiumban), amely közismerten képtelen felébreszteni a nemzeti egység valamiféle érzületét, s most a szétesés peremén áll.¹⁹ A rendeleteket, melyeket e hivatalnokok hoznak, a nemzeti különbségek megbecsülése és a legitimitás eleven érzületei iránti tisztelet nélkül terjesztik elő, egyúttal annak valós reménye nélkül, hogy azok bárkit is betartásukra ösztönöznének. Ez a törvény iránti tisztelet fokozatos hanyatlásához és egy újfajta korrupció elterjedéséhez vezet – a bürokratizált maffia terjeszkedéséhez, amely olyan törvények meghozatala mögé bújik, amelyeknek a betartása valójában senkitől sincs elvárva.

Megjegyzés [U41]: *imperial power*

Az EU védelmezői gyakran állítják, hogy modell értékű a környezeti kérdések uniós kezelése, hiszen elkerüli azokat az ösztönzéssel és a rendelkezés megkerülésével kapcsolatos gondokat, amelyek a nemzetközi egyezmények rákfenéi. De mivel az európai törvényhozás iránti engedelmesség egyedüli indítéka a nemzeti szinten jöhet csak létre, az Európai Unió jogi szervei a nemzeti érdekek csatateréivé váltak. Gondoljunk ismét csak a halászat példájára! Nagy-Britannia és Dánia azzal a feltétellel csatlakozhatott a Közösséghez (akkoriban így hívták), hogy minden tagállam aláírja a Közös Halászati Protokollt, amit sietve tákoltak össze a két ország tagfelvételi tárgyalásainak kezdetekor. A Protokoll nem az európai halállományt volt

Megjegyzés [U42]: kis betű? (alább az "európai uniós" is kisbetű!)

Megjegyzés [U43]: (Common Fisheries Policy) – ide raktam, ha mégis kell angolul.

¹⁹ Lásd Paul Belien: *A Throne in Brussels: Britain, the Saxe-Coburgs and the Belgianization of Europe*, London, 2005.

hivatott megóvni, mint közös vagyont, hanem a brit és a dán parti vizeket – a leggazdagabb halállománnyal rendelkezőket Európában – kívánta kivonni a két nemzet fennhatósága alól, az alól, ami addig védte őket más országok halászfloattáitól. A nemzeti tulajdonjogok egy rendszere, amely hatékonyak bizonyult az Északi-tenger és az Angol-csatorna halállományának a megőrzésében, meg lett semmisítve, a köznép egy újabb tragédiáját hozva el helyette. Az eredmény egy nagy ökológiai katasztrófa lett, az Északi-tenger halállományának folyamatos és riasztó arányú csökkenésével.²⁰

Az EU-t mostanra 180 000 oldalnyi szabályozás és utasítás gátolja, biztosíték nélkül arra, hogy ezek a közjót mozdítják elő, hiszen a szándékolatlan következmények törvényével sohasem számolnak a felelős hivatalnokok. Az EU eme törvénykönyve, az *acquis communautaire* egyre vaskosabb, s nem létezik olyan eljárás, mely révén a szabályzatoktól szenvedők elmozdíthatnák azokat, akik mindezt a nyakukba varrják. Két példa segít majd, hogy lássuk a problémát. Először itt van az EU válasza a széndioxid-kibocsátás problémájára. Ahogyan az az eredménytelen Kiotói Egyezményben történt, az EU is a kvóta alapú elszámolás mellett döntött, mely szerint a cégeknek a kormányzatoktól jogot kell vásárolniuk a széndioxid-kibocsátásra, s ezzel a joggal azután kereskedhetnek az Unión belüli más cégekkel. Míg Nagy-Britannia és Spanyolország kemény határértékeket szabott, addig más tagországok (nevezetesen Olaszország) a tényleges kibocsátásuknál magasabb értéket jelöltek meg. Ezért aztán a szén ára Nagy-Britanniában és Spanyolországban emelkedik, arra késztetve a vállalatokat, hogy az engedékenyebb elbírálást érvényesítő országokból vásároljanak széndioxid-kibocsátási kvótát, különösen olyanokból, ahol a kormányok szép számmal nyomtattak engedélyt szabadpiaci értékesítésük reményében. A döntés eredményeképpen a széndioxid-kibocsátás továbbra is növekedett az Európai Unióban, anélkül, hogy az üvegházhatású gázok fő forrását kiváltó technológiák fejlesztését bármivel is ösztönözték volna. Ráadásul a technikai nehézségek rendkívül nehezen átláthatóvá és igen költségessé tették az Európai Kibocsátás Kereskedelmi Rendszert. Mindent egybevetve az egész egy költséges kudarc, mely nem szab gátat a széndioxid-kibocsátásnak, ugyanakkor az értelmetlen bürokrácia egy újabb rétegével terheli a sokkal inkább nemzeti, semhogy nemzetek

Megjegyzés [U44]: nem értem: miért emelkedik a szén ára "(Scruton is carbon-t mond)? A kvóta ára emelkedik, nem a széné! Vagy arról van szó, hogy a jó minőségű szén ára emelkedik (tehát nem a széné általában), hogy általa csökkenthessék a széndioxid-kibocsátást, s így a kvótákon belül maradjanak? Másfelől a lazább határértéket kijelölő országokban több szénre van szükség, továbbra is, tehát ott is nő a szén ára. Nem értem!

Megjegyzés [U45]: (Emission Trading Scheme)

²⁰ Lásd Ruth Lea: The Common Fisheries Policy and the Wreckage of an Industry, *Institute of Directors Policy Study*, 2002. december.

fölötti érdekeket szolgáló célkitűzéseket.²¹ Mint minden efféle megálmodott megoldás, beleértve a szélenergiába fektetett hatalmas pénzeket – amit az Európai Unió ugyancsak támogatott –, ez a rendszer csak eltereli a forrásokat attól az egyetlen dologtól, ami talán hosszú távú megoldást eredményezhet, ez pedig az alternatív energiaforrások felkutatása.

Másodsor, a szabályozásokat ritkán korrigálják vagy vonják vissza – ha egyáltalán előfordul ilyen –, bármekkora legyen is az általuk okozott környezeti kár. Vegyük a modern jólét másik legkárosabb velejáróját, a csomagolást. Európa-szerte mezőket, folyókat, tavakat és sövényeket borítanak el a műanyagból készült palackok és zacskók, s az egy főre jutó csomagolóanyag-hulladék az évi 100 kilogrammtól (Finnország) egészen e mennyiség több mint kétszereséig terjed (Franciaország).²² És mit lép erre az EU? Előírja, hogy minden élelmiszer még azt megelőzően legyen becsomagolva, hogy elszállítanak a farmról; szigorú egészségügyi és biztonsági előírásokat fektet le, amelyek teljesíthetetlenek a helyi kisboltok számára, így az élelmiszert központokban kell feldolgozni és csomagolni – műanyagba; kötelezi a gyártókat, hogy tíz különböző nyelven csatoljanak részletes használati útmutatót minden termékükhöz; s egyáltalán, a hulladék és a pazarlás kultúráját kényszeríti rá Unió-szerte a termelőkre és a fogyasztókra. Mármost nincs olyan nemzeti kormány, amely – ha meg szeretne szabadulni a biológiailag nem lebomló csomagolóanyagoktól, s vissza kívánna térni a jó öreg papírzacskóban árut nyalánkságokhoz, újságba tekert halhoz és hordóban savanyított céklához – képtelen lenne követni efféle irányelveket. Az Unió valamennyi kormányának olyan, az élelmiszer előállítására és forgalmazására vonatkozó előírások kötik a kezét, amelyekért – habár hozzájárulhatnak a mai fogyasztók egészségéhez – hosszútávon akkora környezeti árat kell fizetni, ami messze tútesz a rövidtávú előnyökön.

Noha ez csak két példa, de mindkettő igen jellemző. Az európai modell szerinti transznacionális kormányzás olyan szabályokhoz vezet, amelyeket nem lehet kiigazítani, zéró-toleranciás csomagokban terjesztik elő őket, s olyasfajta lobbizás

Megjegyzés [U46]: could adopt such a policy.

Megjegyzés [U47]: kell a kiskötőjel?

²¹ Lásd az Open Europe blogon megjelent 2009. december 15-i bejegyzést, s az attól korábbiakat: <http://openeuropeblog.blogspot.com>. Az európai tapasztalatokból leszűrhető tanulságokról jó áttekintést nyújt Ben Lieberman: *The European Experience with Cap and Trade*, kongresszusi összefoglaló (2009. július 8.), megtekinthető a Heritage Foundation internetes oldalán.

²² *New Scientist*, Environment blog, 2007. március 29. <http://www.newscientist.com/blog/environment/2007/03/packaging-waste-facts-and-figures.html>.

adnak alkalmat, hogy végül a nemzeti és kereskedelmi versengés eszközeivé váljanak. A francia kormány jelenleg azért lobbizik, hogy helyezték kiterjedt központi ellenőrzés alá az Unió összes pénzügyi intézményét, tudják ugyanis, hogy ez megszünteti majd a versenyelőnyt, melyet eddig London városa élvezett – az a város, amely három évszázadon keresztül működött a vagyonkezelőkre és részvénytársaságokra vonatkozó angol törvények szerint.²³ Az eredmény nem egy becsületesebb és elszámoltatható bankrendszer lesz Londonban, hiszen a város azért vonzza folyamatosan a globális tőkét, mert a szerződésekre, károkozásra és vagyonkezelésre vonatkozó angol törvények biztos garanciát nyújtanak a nemzetek fölötti megállapodásokhoz. Viszont ez tönkreteszi majd a britek kereskedelmi előnyét, ami jó ideje szúrja a francia szemét.

Az Európai Unió törvényei és szabályozásai egy olyan hivatali rendszert származnak, amelynek a tagjai soha nem mérettették meg magukat választáson, vagy egy olyan bíróságtól, amelynek a bírait az egyes országok joghatóságai delegálják meghatározott időtartamra és anélkül, hogy bármilyen kormányának elszámolás tartozna. Ennélfogva e törvények és szabályok ellenőrizetlenül burjánzanak, fel se mérve, mennyibe kerül a betartásuk. Ráadásul a törvényhozási folyamatot az üzleti élet, a nemzeti kormányok és az egyéni politikusok lobbizása övezi, olyanoké, akik Brüsszelben nem szembesülnek olyasfajta visszajelzéssel, amellyel a parlamenti képviselők szembesülnek otthon. Ehhez hozzáadódik még az Emberi Jogok Európai Bíróságának a hatása, mely szervezet önhatalmúlag változtatja valamely érdekellentét egyik oldalát joggá, s így régóta fennálló szokásokat bomlaszt fel, olyanokat, amelyekre az *oikophilia* támaszkodik.²⁴ Ilyen körülmények között igen valószínűtlen az, hogy az európai modell szerint működő transznacionális kormányzás lesz az a fajta kifinomult eszköz, amely lehetővé teszi majd számunkra a környezet megvédésére irányuló kísérleteink koordinálását.

Az efféle ellenvetésre a meggyőződéses internacionalista azt mondja majd, hogy időre van szükség, amíg a transznacionális kormányzás gyakorlatát elfogadja a közvélekedés. Időbe telik ugyan megszokni az új intézményeket, de semmi nem indokolja, hogy a folyamat, amely a római jogrend alatt egyesítette az ismert világot kétezer évvel ezelőtt, miért ne indulhatna meg ismét a Római Szerződés keretében. Egy új közszellem van születőben, mondják majd, s idővel az emberek a nemzetek

Megjegyzés [U48]: *London City* – ez nem olyasmi, mint New Yorkban a Wall Street? Vagyis nem maga a város, hanem annak biznissz-kerülete?

Megjegyzés [U49]: *which ... regulated itself under the English law of trusts and corporations.* – fő fordító: "...működött az angol törvényeknek megfelelően vagyonkezelők és részvénytársaságok formájában."

Megjegyzés [U50]: fő fordító: "Ez nem fogja becsületesebbé és elszámoltathatóbbá tenni a londoni bankrendszert, ahová továbbra is a világ minden részéről áramlani fog a pénz, mivel a szerződésekre, a károkozásra és a vagyonkezelésre vonatkozó angol törvények megfelelő garanciát nyújtanak a nemzetek feletti megállapodásokhoz."

Megjegyzés [U51]: *whose members are never subject to election* – fő fordító: "nem választott tisztségviselők",

Megjegyzés [U52]: *jurisdictions*

²³ Tim Congdon: *The City of London Under Threat*, London, 2009.

²⁴ Erre a következő fejezetben hozok példát.

fölötti bíróságok döntéseit fogják támogatni a nemzetek honi törvényeivel szemben, az egyes állampolgárok pedig kormányaik feje fölött fognak egy olyan igazságért folyamodni, amely – folyamodjanak érte a világ bármely pontjáról is – nem tesz különbséget.

Vajon létezhet efféle közszellem – egy olyan közszellem, amely az internacionalista eszmén alapul? Napjaink ama mozgalmi közül, melyeket a leginkább hat át a közösségi szellem, néhánynak kifejezetten internacionalista céljai vannak: ilyen az olimpiai mozgalom, a Vöröskereszt, az ENSZ, s a találoan elkeresztelt „Orvosok határok nélkül” mozgalom. Azt viszont kötve hiszem, hogy e mozgalmak közül bármelyik is sikeres lett volna, ha nem támaszkodnak az emberek nemzeti érzelmeire, melyek éltetik őket. Az olimpiai mozgalom úgy igyekszik nemzetközi együttműködést létrehozni, hogy inkább erősíti, nem pedig aláássa a nemzeti büszkeséget: hiszen ez az, amit a nemzetközi versenysport megkövetel. S miként a berlini olimpia példája mutatja, akár nacionalista villongásokhoz is vezethet.

Megjegyzés [U53]: egyes szám? többes szám?

A közösségi szellem a helyi közösségek jellemzője. A „szűkebb pátriából” sarjad ki – Burke szavaival élve –, s egy nemzet lelkiismeretét növekedhet. Nem mindenki vallhatja egyenlő arányban magáénak. Közismert, micsoda különbség van azok között, akik számára a család jelenti a társadalmi lojalitás forrását és célját, illetve azok között, akik az idegenek iránti kötelességek egész sorát ismerik el. A szicíliaiak, az első csoportba tartozván, nagy pusztítást vittek végbe Amerikában, ahol a második csoportba tartozó, velük szemben védtelen emberek közt találták magukat. S Európa új nemzetközi jogrendjében ugyancsak találunk egy érdekes választóvonalat, mely a Közép-Franciaországtól délre beszélt *Langue d’oc*-t az innen északra beszélt *Langue d’oil*-tól, s a germán nyelvterületeket a latin és görög nyelveket beszélő országoktól különíti el. A választóvonalattól északra elenyésző a korrupció; tőle délre viszont a korrupció a dolgok normális menete: ebből fakad a közös pénznem jelenléte, a válsága, mivel a valutát Olaszország, Portugália, Görögország és Spanyolország nem kezelte tisztességesen. Fontoljuk meg e tényeket, ahogyan a közösségi szellem történetét is azokban az országokban, amelyekben az a leginkább eleven – Nagy Britanniában, Svájcban, a skandináv országokban és az USA-ban –, s bizonyosan belátjuk majd, mennyire valószínűtlen, hogy az internacionalizmus közösségi szellemet teremtsen a helyhez kötöttebb morális érzület közreműködése nélkül. A közösségi szellem, eredetét tekintve, a hon terméke, létrejöttét pedig nagyban serkenti az önvádoló protestáns magatartás és a szokásjog öröksége.

Megjegyzés [U54]: normal state of affairs

Megjegyzés [U55]: that have most evidently displayed it

Megjegyzés [U56]:

Megjegyzés [U57]: domestic product

Megjegyzés [U58]: manufacture of which

Megjegyzés [U59]: protestant habits of

Megjegyzés [U60]: inheritance of common law – igen, de genitivus obj. vagy gen. subj.? → a szokásjog átörökítése?

Elégé nyilvánvaló, hogy a birodalmak csorbítják a szuverenitást, de ezt azért teszik, hogy a központi hatalom szuverenitását erősítik meg. Vajon lehetséges volt úgy csökkenteni mindazok önállóságát, akik csatlakoznak a rendszerhez, hogy kölcsönös és valamennyi fél egyetértése övezi, s közben nem ruháznak fel a szuverenitással valamely központi testületet? A válasz az, hogy lehetséges, de csak abban az esetben, ha egy efféle központi testület a tagállamok érvényben lévő megállapodása útján tesz szert minden hatalmára, s csak ha a tagállamoknak szabadságukban áll a megállapodástól a folyamat bármely szakaszában visszalépni. Ilyen testület a WTO, amely maga sem mentes a szegényebb tagállamokat sújtó negatív hatásoktól, melyek jól felfogott nemzeti érdekek megvédésében korlátozzák őket az agresszív globális kereskedelemmel szemben.²⁵ Noha a WTO-tagság, miként fentebb rámutattam, együtt jár a szuverenitás egy szeletéről való lemondással a multinacionális érdekek javára, a szuverenitás feladása visszafordítható (némi költséggel), a haszna pedig minden tagállam számára kézzelfogható. Azonban amint egybeolvad a szuverenitás, s visszafordíthatatlan egyezményekhez kötik a tagságot létrejön a központi végrehajtó és törvényhozó hatalom. Miként az Egyesült Államok példája mutatja, a szövetségi testület javára feladott szuverenitás egyben átruházása is annak a szövetségi testületre: amit a szövetség államai vesztek hatalmukból, azt a szövetségi kormány kapta meg, s ha már egyszer átruházták, nem szerezhetik vissza. Egy bizonyos ponton ez polgárháborúhoz vezetett, s ezt követően a szövetség tagállamainak már csak névleges szuverenitásuk maradt.

Az Európai Bizottság úgy tesz, mintha ennek nem szükségképpen kellene így lennie. A Maastrichti Szerződés bevezet egy sajátos elvet, a „szubszidiaritást”, hogy egyértelművé tegye, miről van szó. A terminust, úgy tűnik, XI. Pius pápa 1929-es enciklikájából vették át, ahol a pápa amellől érvelt, hogy minden politikai döntést a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni – vagyis azoknak kell dönteniük, akiknek az ügyben hozott döntését mindenki más közömbösnek tekintheti. A baj az, hogy a szubszidiaritásnak – ha így határozzák meg – nem világos a jogi jelentése. Mely ügyek érintenek *bennünket*, de *őket* nem? Pontosan mi számít a „legalacsonyabb” szintnek? Mi értelme alacsony és magas szintekről beszélni, ha nem kívánjuk egy legfőbb és szuverén csúcs létezését sugallni? Azonkívül ki dönti el, hogy fennáll-e a

Megjegyzés [U61]: fő fordító: Elképzelhető, hogy mindazok, akik a rendszerhez csatlakoznak, közösen, egymással egyetértésben csökkentik az önállóságukat, de úgy, hogy a feladott szuverenitást nem ruházzák át egy központi testületre?

Megjegyzés [U62]: *pooled*

²⁵ A multik ezért kampányolnak folyamatosan egy olyan WTO-megegyezés mellett, amely lehetővé teszi számukra, hogy a helyi versenytársakkal azonos feltételek mellett legyen joguk beruházásokat létesíteni világszerte. Ennek a veszélyeire Paul Kingsnorth hívta fel a figyelmet: Cancun: Why You Should Care, *Ecologist*, 33.5, 2003. június.

Azok, akik elsőként álmodták meg az Európai Uniót, s igyekeztek előmozdítani az ügyét politikai és kulturális ténykedésükkel, melybe legőszintébb érzéseiket és eszményeiket investálták, kozmopoliták voltak. Azok, akik jelenleg aknázzák ki és alakítják azt, internacionalisták, akiket teljességgel hidegen hagy, milyen identitásokra épül az Únió. Az EU mögött, folyvást bővítését követelve, s remélve, hogy törvényhozói hatalma révén a piac előnyükre fordítható, Európa, Japán, Kína és Amerika nagy cégei állnak – különösen a nagyáruházláncok, a gyorsétere

Megjegyzés [U68]: *big businesses*

hálózatok, a gyógyszergyártó vállalatok, az autógyártó cégek, valamint a globális termékek és a globális szórakoztatás szolgáltatói, akik minden helyet ugyanolyan szeretnének tenni, hogy egy „kiegyenlített játéktérre” tegyenek szert, mely a maximális vevőkört biztosítja termékeik számára. Valóban ebbe az irányba akarunk menni? Hogy odadobjunk mindent, ami történelmünket és hagyományainkat megkülönbözteti, s elveszítjük azokat a lojalitástainkat, melyek Európát és Amerikát mindenekelőtt lehetővé tette? Ez az út szintén Senkiföldjére vezet, s ez a Senkiföldje pontosan az a fenyegetés, amivel szemben a baloldali oikofilek mozgósítanak, hogy megvédjék a helyi közösségeket és a dolgok intézésének hagyományos módjait.

Mindezeknek a fényében számomra úgy tűnik, számolnunk kell annak az eshetőségével, hogy környezetünket végül is csak egy hozzáértő és törvénytisztelő állam egyoldalú akciója révén védhetjük meg. Az olyasfajta beavatkozások példáj

kell követnünk, ahogyan a Brit Haditengerészet vetett véget a rabszolgák nemzetek feletti kereskedelmének, vagy ahogyan Izland védte meg (Nagy-Britanniával szemben) az atlanti-óceáni tőkehal tenyésztő területét. Minden ilyen beavatkozásnak megvan a maga veszélye, s könnyen *casus belli*-ként szolgálhat (majdnem ez történt az utóbbi példa kapcsán). Az éghajlatváltozás esetében ugyanakkor nemigen van más választásunk. Az éghajlatkutatásnak, valamint a „geo-engineering” elméletének és gyakorlatának a legújabb eredményei jó eséllyel biztosítani fogják valamely törvénytisztelő állam számára – s ez valószínűleg az USA lesz – az eszközöket ahhoz, hogy elindítson egy globális lehűlést, a légkörbe jutó gázok üvegházhatás

Megjegyzés [U69]: *wish to make everywhere identical*

Megjegyzés [U70]: *rooted ways of doing things*

Megjegyzés [U71]: *unilateral*

Megjegyzés [U72]: *initiate a global cooling*

az olyan programokat támogatjuk, amelyet e könyvben is javaslok: amelyek a kutatást és az **aktív** kezdeményezést helyezik a szabályozás és a felügyelet elé. Az USA m
egy sor olyan kutatási és fejlesztési megállapodásra tett javaslatot – például a **Széndioxid** Lékötés Vezetői Fórumára –, amelyek a „tettre készek szövetsége”
lesznek, s nem szabnak ki büntetéseket a szerződő felekre.²⁶ Ha csak egy kis hatékonyságot is várunk a megállapodásuktól, akkor azoknak bizonyosan ilyeneknek kell lenniük – olyanoknak, amelyek csak előnyöket kínálnak, s így minimalizálják a készletet, hogy megszegjék őket, s amelyek ellensúlyozzák a piacok legfőbb kudarcát a globális környezeti problémák terén, nevezetesen azt, hogy nem fektetnek be megfelelő mértékben a szükséges kutatásokba. Az energiát azonban, melyet az efféle megállapodások hatékony működtetése megkövetel, a szerződő nemzetállamokban kell előteremteni, nem más, mint polgáraik *oikophiliája* révén.

Megjegyzés [U73]: *enterprise*

Megjegyzés [U74]: *Carbon Sequestration Leadership Forum*

²⁶ Lásd: www.cslforum.org/aboutus/index.html.